

<http://dx.doi.org/10.16926/j.2016.12.09>

Dorota SUSKA

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Wybrane cechy internetowych porad językowych a świadomość językowa ich użytkowników

Streszczenie

Pytania do poradni językowych stają się dziś cennym materiałem dla językoznawców, pozwalającym na jakościowe analizy polszczyzny (jej tendencji rozwojowych), opis świadomości językowej współczesnych Polaków, a tak że na wskazanie specyfiki poradnictwa oraz jego roli (zwłaszcza w kontekście rozbieżności między kodyfikacją języka a uzusem). Autorka – w świetle pytań kierowanych do Poradni Językowej przy Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie – przedstawia kilka zagadnień, które łączą się ze współczesnym dyskursem kulturalnojęzykowym. W artykule zasygnalizowano m.in. społeczne i pragmatyczne funkcje poradnictwa internetowego (w powiązaniu z charakterystyką postaw użytkowników tego metajęzykowego dialogu), specyfikę porady internetowej jako gatunku, a ponadto wyróżniono problemy językowe, które najczęściej stawały się przedmiotem rozstrzygnięć normatywnych w Poradni Językowej AJD.

Słowa kluczowe: dyskurs kulturalnojęzykowy, internetowe poradnictwo językowe, świadomość językowa, porada językowa.

Wstęp

Przedstawiane w niniejszym tekście refleksje wypływają z doświadczeń współprowadzenia Internetowej Poradni Językowej przy Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie¹; bazując na pytaniach kierowanych

¹ Internetowa Poradnia Językowa przy Instytucie Filologii Polskiej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (Poradnia AJD) funkcjonuje od 2010 roku; od października 2015 roku prowadzona przez Renatę Bizior i Dorotę Suską.

do Poradni, skoncentrowałam się dalej na próbie określenia społecznej i pragmatycznej funkcji tej formy działalności kulturalnojęzykowej (w powiązaniu z charakterystyką postaw użytkowników metajęzykowego dialogu, zwłaszcza respondentów), zasygnalizowaniu specyfiki porady internetowej jako gatunku, wreszcie – zarysowaniu zagadnień, które najczęściej stawały się przedmiotem rozstrzygnięć normatywnych. Pojęciem spajającym wymienione problemy jest świadomość językowa, czyli „[...] ogół sądów o języku i poglądów na język, które są charakterystyczne dla jakiejś osoby albo panują w pewnym środowisku lub grupie społecznej” (Markowski 2005, 123)². Dla interpretacji pytań wpływających do Poradni AJD, w zakresach wyżej wskazanych, bardziej operatywna wydaje się triada pojęć, które tworzą zachodzący na siebie układ odniesień: świadomość językowa – świadomość komunikacyjna – świadomość dyskursywna; pierwsza odnosi się do języka jako uporządkowanego systemu, druga do języka jako zmieniającego się narzędzia komunikacji, natomiast trzecia jest „kompleksową świadomością języka w społecznym funkcjonowaniu” (Bugajski, Steciąg 2012, 37–38). Najbardziej złożona świadomość dyskursywna (krytyczna świadomość językowa), w przeciwieństwie do dwóch pozostałych, rodzi się jako efekt samodzielnych zabiegów użytkownika, poprzez jego uczestnictwo w rozmaitych sporach prywatnych i publicznych, w których dochodzą do głosu postawy wobec języka, a jej miernikiem niewątpliwie mogą być wątpliwości zgłaszane do poradni internetowych. Użytkownicy polszczyzny poprzez swoją niewiedzę dowodzą bowiem, że istnieje punkt odniesienia, jakim jest norma, dostrzegają przy tym (w mniejszym lub większym stopniu) rozmaite uwarunkowania funkcjonowania języka, u których podłoża leży traktowanie go w kategoriach wartości społecznej, kulturowej czy użytecznej. Poznawczy walor pytań wynika także z faktu, że nie tylko rejestrują one dyskusyjne w użyciu formy i zjawiska językowe, lecz także zaświadczały praktykę komunikacyjną, tj. sposób formułowania pytań: ich poprawność, sprawność, stosowność (w kategoriach grzeczności językowej), a tym samym faktyczne, nie – deklaratywne, kompetencje użytkowników.

1. Poradnikowy dialog: specjalista – niespecjalista

Internetowe poradnie językowe stały się współcześnie jednym z najbardziej popularnych składników dyskursu kulturalnojęzykowego, choć-

² Przegląd sposobów interpretacji tego pojęcia (w różnych ujęciach metodologicznych) daje m.in. K. Maćkowiak (2012, 9–27).

by z tego powodu, że przełamują ograniczenia właściwe dla tradycyjnych form poradnictwa (porady językowej pisanej czy telefonicznej, wykładu popularyzatorskiego itp.), stwarzając możliwość w zasadzie nieograniczonego czasem czy miejscem kontaktu z językoznawczym autorytetem oraz uzyskania opinii normatywnych. Istotę gatunku użytkowego, jakim jest porada internetowa, stanowi metajęzykowy dialog niespecjalisty ze specjalistą (językoznawcą), w ujęciu funkcjonalnojęzykowym sytuujący się na poziomie stylu popularnonaukowego, a z racji uwarunkowań socjolingwistycznych mający charakter komunikacji oficjalnej³. W Poradni AJD pytania nie są publikowane na stronie internetowej, dialog nie staje się zatem częścią publicznego dyskursu, lecz przyjmuje cechy dwustronnej komunikacji e-mailowej. Być może to nakładanie się na siebie dwóch gatunków: porady językowej i listu elektronicznego, powoduje częściowe przełamywanie bariery oficjalności, przejawiające się przede wszystkim w realizacji etykiety grzecznościowej (o czym będzie dalej mowa). Należy też dodać, że Poradnia AJD nie stosuje arkusza pytań, ich forma w pełni zależna jest od użytkownika, co z punktu widzenia rekonstrukcji świadomości językowej stanowi istotną wartość. Z kolei odpowiedzi noszą zasadniczo cechy stylu popularnonaukowego, a stopień ich złożoności, także stopień nasycenia terminologią, ewentualne rozwinięcia (np. poszerzone interpretacje preskryptywne, przywołania dodatkowych przykładów itp.) dostosowuje się do zgłaszanego problemu oraz intencji i kompetencji pytającego. Te ostatnie zwykle odczytujemy z formy pytania, ale bywa (rzadko), że znajdują one wyraz na powierzchni tekstu, w autokomentarzu, np.: „Jestem po zawodówce i byłem dość złym uczniem, proszę o wybaczenie jeśli już w samym pytaniu zawierają się błędy (wyrażenie, wyraz) i o zrozumiałe wyjaśnienie”.

2. Funkcja pytań do poradni w wymiarze społecznym i pragmatycznym

W poradzie jako gatunku użytkowym dominuje funkcja nakłaniająca aktów mowy, związana głównie z prośbami respondentów o opinie specjalistów, której zwrotnie odpowiada funkcja informacyjno-poznawcza, wyrażająca się w sposobie przekazywania wiedzy eksperckiej, jej zakresie problemowym (Poprawa 2010, 108). Na globalną intencję respondentów wskazuje skład leksykalny pytań – dominuje czasownik perfor-

³ Gatunkowe cechy internetowej poradni językowej precyzuje m.in. Poprawa (2010, 107–108).

matywny *prosić* (także w postaci rzeczownikowej *prośba*) w kolokacjach z *poradą*:

*Serdecznie proszę o poradę; [...] piszę do Państwa z prośbą o poradę [...]; [...] bardzo proszę o poradę; [...] zwracam się z prośbą o szybką poradę językową; Proszę o poradę [...]; [...] uprzejmie proszę o poradę [...]; Chciałabym otrzymać poradę w kwestii [...]*⁴.

Oczekiwania dotyczące arbitralnych rozstrzygnięć normatywnych z zakresu języka sygnalizuje ponadto leksem *poprawny/poprawność*:

Czy [...] uznać można za poprawny?; Czy [...] jest poprawne?; Zwracam się z prośbą o informację, które z niżej wymienionych zdań jest poprawne językowo [...]; [...] chciałbym zapytać, czy [...] jest poprawne [...]; Która wersja jest poprawna [...]; Mam wątpliwość do poprawności [...] Myślę, że poprawniejszym będzie zwrot [...]; Jak będzie poprawnie [...]; Chciałabym skonsultować z Państwem poprawność [...].

Podobnie wyrażana leksykalnie wątpliwość, niepewność, brak informacji (lub informacja niepełna) świadczą o wyraźnej rozpoznawalności przez respondentów gatunku porady oraz jej informacyjnej oraz popularyzatorskiej roli:

Chciałam się upewnić [...]; Mam problem z [...]; Bardzo proszę o informację czy [...]; Chciałam zapytać o [...]; Nurtuje mnie [...]; [...] chciałbym się dowiedzieć czy [...].

Do rzadkości należą pytania, w których prośba o poradę nie zostaje wyrażona leksykalnie, np.:

Zawodnik z Polski jest zawodnikiem polskim. Zawodnik z Monako jest zawodnikiem... monakijskim? Monegaskim?

Szczegółowa analiza korpusu pytań pozwala rekonstruować rozmaite illokucje wpisane w intencję globalną oraz odczytywać aksjologiczne i pragmatyczne motywacje zadawania pytań, co zarysowuje postawę nadawców wobec języka oraz – szerzej – społeczne oczekiwania stawiane działalności kulturalnojęzykowej. Postawy wobec języka są jednym z ważniejszych składników świadomości językowej, przy czym w analizowanych pytaniach nie zawsze są one wyrażane eksplicitnie (np. poprzez komentarz wartościujący przytaczany problem, ocenę sytuacji użycia formy językowej itp.), np.: *Nie chcę sztywno trzymać się norm, język jest żywy, zmienia się, ale czy każda zmiana wprowadzona przez użytkowników języka jest dopuszczalna, potrzebna?*. Częściej przejawem postawy użytkowników staje się krytyczny stosunek do języka (jako wyznacznik świadomości dyskursywnej), który oznacza nie tyle (czy nie tylko) dostrzeganie jego wad, ile przede wszystkim rozumienie z jednej

⁴ Przytaczane w artykule przykłady pochodzą z korpusu pytań Poradni AJD z okresu 2015–2016.

strony rangi, wynikającej z możliwości np. kreowania rzeczywistości społecznej, ideologii, z drugiej zaś – wielorakiego zróżnicowania w praktyce komunikacyjnej (któremu nie musi towarzyszyć znajomość reguł, zasad tego zróżnicowania) (Bugajski, Steciąg 2012, 35), np.:

Moje pytanie dotyczy militarnego widowiska z udziałem orkiestr dudziarskich i orkiestr wojskowych określanego jako military tattoo. Chciałabym się zapytać, czy zasadne będzie stosowanie terminu w wersji angielskiej. W języku polskim jako odpowiednik słowa tattoo pojawia się capstrzyk. Niestety, zamieszczone w dostępnych słownikach definicje capstrzyku nie wyczerpują w pełni istoty zagadnienia. Wydarzenie, o które pytam, jest silnie związane z kulturą brytyjską i nie występuje w takiej formie w Polsce. Chciałabym się również zapytać, jak postępować w przypadku nazwy widowiska organizowanego w Edynburgu – Edinburgh Military Tattoo. Czy poprawne będzie w tym przypadku sformułowanie Edynburskie Military Tattoo? Ostatnia moja prośba dotyczy ustalenia rodzaju gramatycznego military tattoo.

Liczna grupa respondentów Poradni AJD tę dyskursywną świadomość ujawnia z racji zawodu, który wymaga dbałości o kształt językowy wytwarzanego tekstu oraz podejmowania decyzji dotyczących innowacji. Prośby o rozstrzygnięcie problemu spływają bowiem od pracowników instytucji kultury (muzeum, filharmonia), urzędów, od redaktorów wydawnictw uniwersyteckich, nauczycieli, pracowników firm z branży PR, banków, firm architektonicznych. Tej postawie – zdeterminowanej pragmatycznie – towarzyszy zwykle w pytaniach poszerzona refleksja językowa (znajdująca wyraz np. w przytaczanych próbach poszukiwań normatywnego rozstrzygnięcia), a prośba kierowana do Poradni staje się rodzajem konsultacji ze specjalistą (*chciałam się upewnić, chciałabym skonsultować*), sposobem na uzyskanie jednoznacznej opinii, która określi granice między innowacją a błędem (jednocześnie wskazując szersze uzasadnienie, np. historyczne, kulturowe), wprowadzi rodzaj uporządkowania dla intuicyjnych interpretacji pytającego, upewni w słuszności jego samodzielnych dociekań, np.:

[...] mam problem z terminem „public relations”. Profesor Bańko uważa, że mimo innej interpretacji w Słowniku poprawnej polszczyzny PWN wyrażenie to należy używać w j. polskim w liczbie pojedynczej. Jaki wtedy będzie to rodzaj (to public relations czy ten, czy ta)? I kolejne pytanie: czy jeśli autor monografii konsekwentnie pisze „te public relations”, to mam prawo zmienić zapis na l. pojedynczą? Jak dotychczas obowiązujące w Wydawnictwie są słowniki PWN i na nie też powołuje się autor.

[...] uprzejmie proszę o poradę. Mianowicie autor pracy naukowej (ekonomicznej) [...] używa terminu „nadążność” (innowacji informatycznych), twierdząc, że takiego sformułowania użyto już w polskiej literaturze. Według mnie istnieje tylko jedna poprawna forma, czyli „nadążalność”, kiedy coś nadąża za czymś. Czy mam rację?

Rozbudowana refleksja wynikać może nie tylko z zainteresowań zawodowych, lecz także ze szczególnej wrażliwości na zjawiska współcze-

snego języka, dociekliwości, swego rodzaju pasji językowej. Pytania respondentów-pasjonatów często zawierają wyraźnie sprecyzowane, autorskie stanowisko, dotyczą niekiedy zjawisk uzualnych, a odpowiedź ma być interpretującym lub/i rozstrzygającym wywodem poprawnościowym, który uzupełni wiedzę jasną autora pytania o argumenty z obszaru wiedzy wyrażnej (co wskazuje na potrzebę działań popularyzatorskich), np.:

W Polsce jest kilka miejscowości o nazwie Łąkie. Poszukiwałem zasad odmiany tej nazwy i znalazłem tylko jeden wpis na stronie <http://aztekium.pl/przypadki.py?szukaj=%C5%81%C4%85kie&lang=pl&> o treści:

<i>Mianownik Kto? Co?:</i>		<i>łąkie</i>
<i>Dopełniacz Kogo? Czego?:</i>	<i>Nie lubię</i>	<i>łąkia</i>
<i>Celownik Komu? Czemu?:</i>	<i>Przyglądam się</i>	<i>łąkiu</i>
<i>Biernik Kogo? Co?:</i>	<i>Lubię</i>	<i>łąkie</i>
<i>Narzędnik Z kim? Z czym?:</i>	<i>Rozmawiam z</i>	<i>łąkiem</i>
<i>Miejscownik O kim? O czym?:</i>	<i>Rozmawiam o</i>	<i>łąkie</i>
<i>Wołacz:</i>	<i>Hej!</i>	<i>łąkie</i>

Chciałbym, przy Państwa pomocy, zweryfikować tę informację. Czy powinienem pisać: „w Łąkiu”, a może „w Łąkiem”?

Istnieje też grupa pytań odwołujących się do arbitrażowej roli językoznawców wobec problemów, które respondenci napotykają w praktyce komunikacyjnej (świadomość komunikacyjna). Zaznacza się w nich postrzeganie autoprezentacyjnej i socjalizującej wartości języka – jego poprawność reguluje nie tylko skuteczne działania zawodowe, ale też relacje rodzinne i towarzyskie, ponadto warunkuje prestiż w grupie, np.:

Zwracam się z pytaniem czy wyraz grób a mogiła to wyrazy bliskoznaczne. Czy jest między nimi jakaś istotna różnica? Bardzo pilnie potrzebuję odpowiedzi w związku z odpowiedzią ucznia biorącego udział w konkursie.

Przy wypisywaniu dyplomu dla zasłużonej rodziny nastąpiła wymiana zdań dotycząca odmiany nazwiska, pojawiły się dwie wersje: 1. Dyplom dla rodziny Kaźmierkiewiczów, 2. Dyplom dla rodziny Kaźmierkiewicz. Po długiej wymianie zdań wybraliśmy wersję 1 (byłem jej zwolennikiem gdyż to nazwisko odmienia się jak rzeczowniki rodzaju męskiego osobowe). Słusznie? Która wersja jest poprawna? Proszę o pomoc. Czy użytkownik nazwiska może wymagać pisowni nieodmiennej gdy nazwisko jest odmienne?

Potrzeba wzorcotwórczego oddziaływania językoznawców wyłania się z pytań o jednoznaczną, arbitralną ocenę faktów językowych, tekstowych, komunikacyjnych, np.:

Proszę o pomoc – jak odmienia się wyraz niebo w liczbie mnogiej [...]; [...] zwracam się z pytaniem o to, jak odmienić nazwisko Hawarra?

Pytania takie zgłaszają także obcokrajowcy, dla których ważne jest korygowanie lapsusów, np.:

Uprzejmie proszę o poprawienie błędów w nowej nazwie szkoły. Mamy dwie wersje:

a) Gimnazjum im. św. Jana Bosko w Jałowie w rejonie wileńskim

b) Gimnazjum im. św. Jana Bosko w Jałowie, rejon wileński

Czy możemy nie odmieniać nazwisko „Bosko”?

Jestem cudzoziemcem i mam problem z odmianą. Proszę o pomoc i wytłumaczeniu uzasadnienia poprawności:

1) Który dopełniacz liczby pojedynczej rzeczownika „żywot” jest poprawny: „żywota”, „żywotu”?

2) Które formy narzędnika liczby mnogiej rzeczowników „wentylator” i „akumulator” są poprawne: „wentylatrm” czy „wentylatorami”, „akumulatormi” czy „akumulatorami”?

3) Jak brzmi dopełniacz liczby mnogiej rzeczownika „sadz”?

4) Jak piszemy „mało/wydajny”: razem czy osobno?

Postawy użytkowników, wyrażające się poprzez formę, zakres pytań oraz wpisane w nie illokucje, w dużej mierze determinują postawy drugiej strony dialogu poradnikowego – językoznawców odpowiadających na pytania⁵. Jednak nie bez znaczenia są w tym wypadku także odwołania do istniejących wzorców postępowania w lingwistycznym dyskursie kulturalnojęzykowym (Markowski 2001, 60–69; 2005, 533–546). Interesującą propozycję charakterystyki współczesnych normatywistów biorących udział w dyskursie kulturalnojęzykowym przedstawiła Magdalena Steciąg – w świetle dotychczasowej praktyki lingwistycznego poradnictwa i popularyzatorstwa, jak również teoretycznych wypowiedzi z tego zakresu, wyodrębniła trzy szeregi wizerunków: 1. orędownik – autorytet – propagator; 2. przewodnik – kontroler – obserwator; 3. strażnik – ogrodnik – sędzia (Steciąg 2014, 18). Niewątpliwie prymarna w działaniach Poradni AJD staje się rola autorytetu (wyznaczana przez samych respondentów), dla którego źródłem jest lingwistyczna świadomość językowa⁶. Warto przy tym zaznaczyć, że realizacja wizerunku autorytetu nie ogranicza się dziś do działań preskryptywnych, oceniających czy piętnujących błędy, ale zbliża się bardziej do propagowania poprawnej i skutecznej polszczyzny. W odpowiedziach Poradni AJD również unikamy autorytarnego tonu, a opinie staramy się uzupełniać np. komentarzami.

⁵ O strategiach stosowanych w odpowiedziach, które wychodzą z Poradni AJD, piszę z perspektywy „my”, tj. osób współprowadzących.

⁶ Istotne rozróżnienie świadomości językowej (znajomość języka pozwalająca użytkownikom na swobodne posługiwanie się nim, tworzenie i rozumienie wypowiedzi, a przy tym na dostrzeganie własnej językowej niedoskonałości) i świadomości lingwistycznej (wynikającej ze znajomości praw budowy i rozwoju języka oraz reguł posługiwania się nim, tj. systemu, normy, normy skodyfikowanej) wprowadza Bugajski (2011, 123–124).

rzem czy wskazaniem źródeł poprawnościowych, inspirujących do samodzielnych poszukiwań. W strategii działania poradnikowego wchodzimy też często w rolę normatywisty kontrolera – do czego obligują nas użytkownicy domagający się jednoznacznych rozstrzygnięć. Także i ta rola nie oznacza wyłącznie sądów nakazowo-zakazowych i do nich się nie ogranicza – odwołujemy się wprawdzie w odpowiedziach do normy, reguł, wzorców, kodyfikacji, ale bazujemy na funkcjonalnych kryteriach oceny języka, przywołujemy ponadto normę użytkową, a przede wszystkim mocno akcentujemy konieczność uwzględniania czynników wewnątrz- i zewnątrzjęzykowych w podejmowaniu rozstrzygnięć, podkreślamy społeczny fenomen języka i jego status tworu żywego, który może wymykać się – w określonym momencie – jednoznacznym ocenom normatywnym. Taka postawa pozwala wypełniać językoznawcy rolę sędziego, decydującego o losach innowacji językowych, o tym, co traktować w polszczyźnie jako poprawne, potrzebne, a co złe. Wszystkie te wizjerunki, nakładające się na siebie, traktujemy jako wzory postępowania w działalności kulturalnojęzykowej Poradni AJD, co ma w efekcie prowadzić do zapewnienia użytkownikom swoistego poczucia bezpieczeństwa – w sytuacji rozchwiania spowodowanego wprowadzeniem dwupoziomowej normy, uelastycznieniem kodyfikacji, nierzadko brakiem precyzji (czy nawet niekonsekwencji) źródeł (wydawnictw) poprawnościowych (Kołodziejek 2011, 72–75; Rogowska-Cybulska 2011, 134–141).

3. Struktura internetowej porady językowej

Wzorzec internetowej porady językowej obejmuje dwa moduły: pytanie respondenta i odpowiedź językoznawcy, którym przysługuje określona struktura (Poprawa 2010, 107–111). Analiza przykładów ze zbiorów Poradni AJD pokazuje obecność elementów fakultatywnych, rozwijających stałe jednostki wzorca; tekstowe alternacje wiązać można z pojemną formułą pytań do Poradni i rozmaitymi intencjami oraz celami komunikacyjnymi wyrażanymi w nich przez respondentów. Ponadto, jak wspominałam, na kształt porady internetowej nakłada się wzorzec oficjalnego listu elektronicznego, stąd zarówno w pytaniach, jak i w odpowiedziach mamy do czynienia z adaptacją niektórych jego elementów.

Wzorzec pytania do poradni uwzględnia „przedstawienie problemu + prośbę” (Poprawa 2010, 109). Niemal każde z pytań kierowanych do Poradni AJD zawiera dodatkowe elementy w postaci jednostek początkowych i finalnych, typowych dla korespondencji e-mailowej. Poza nimi wzorzec bywa rozbudowywany o rozwinięcie problemu, np. opis kontek-

stu użycia formy językowej lub/i jej pochodzenia, opis kwerendy źródeł poprawnościowych, własne opinie. Wzorzec alternacyjny świadczyć więc może o wysokiej świadomości komunikacyjnej i dyskursywnej respondentów, którzy w większości potrafią dostrzegać złożone uwarunkowania zjawisk leksykalnych, stylistycznych, motywowanych pragmatycznie.

Rozbudowane pytania zawierają nawet kilka elementów (w różnej kolejności), takich jak „powitanie + przedstawienie problemu + rozwinięcie problemu + pytanie + uzasadnienie prośby + ogólna formuła prośby o pomoc i pozdrowienia + podpis”, np.:

Dzień dobry,

piszę do Państwa z prośbą o poradę w kwestii pisowni słowa larp. Jest to określenie pochodzące od angielskiego terminu live action role-playing game, oznaczające gatunek gier performatywnych. Dzięki uprzejmości Rady Języka Polskiego uznano w 2014 roku, że słowo larp powinno być traktowane jako rzeczownik pospolity, pisany małymi literami. Wciąż jednak nie wiemy, jak należy je odmieniać w języku polskim; czy skoro w mianowniku jest to larp, to czy w bierniku powinna występować również forma larp, czy też larpa?

Zwyczajowo środowisko twórców i graczy używa tej drugiej formy, to znaczy w mianowniku larp, a w bierniku larpa. Wątpliwość co do słuszności tej odmiany została jednak przedstawiona przez jednego z redaktorów naszej publikacji konferencyjnej i spowodowała niemałe kontrowersje, dlatego postanowiliśmy zwrócić się z całą sprawą do Państwa.

*Uprzejmie proszę o pomoc i serdecznie pozdrawiam,
IMIĘ NAZWISKO⁷.*

Najczęściej realizowana struktura zawiera „powitanie + /prośba/ + przedstawienie problemu + /podziękowanie/ + formuła finalna + podpis” (prośba, podziękowanie – fakultatywnie), np.:

Witam.

Proszę o udzielenie odpowiedzi na 2 pytania.

- 1. Czy nazwy własne funkcjonujące poza oficjalnym obiegiem też zapisujemy wielką literą?*
- 2. Czy poprawnie postawiono przecinek w zdaniu: 'Podeszli do sterty rzuconych byle jak, bez najmniejszego poszanowania śmieci'?*

Z góry dziękuję za odpowiedź.

Pozdrawiam

IMIĘ NAZWISKO

Wymienione wyżej rozbudowane struktury uznać można za dominujące (samo zaś wypełnienie schematu przyjmuje kształt adekwatny do kompetencji językowych/ stylistycznych użytkownika). Trzeba jednocześnie zaznaczyć, iż świadomość językowa respondentów wyraża się w równym stopniu w wykorzystaniu wzorca porady internetowej stosownie do złożoności zgłaszanego problemu oraz umiejętności syntetycznego ujęcia problemu, nazwania go, np.:

⁷ W artykule stosuję symboliczny zapis imienia i nazwiska (I, N) oraz innych danych respondentów.

Szanowni Państwo,

Mówię, że byłam u kosmetyczki (zawód ten wykonuje kobieta). Czy jest odpowiednik męski tej nazwy, jeżeli zawód ten będzie wykonywał mężczyzna?

Z wyrazami szacunku,

IMIĘ NAZWISKO

Wzorzec odpowiedzi eksperta (językoznawcy) w poradach internetowych obejmuje dwie jednostki: „rozwiązanie problemu + komentarz” (Porada 2010, 109). Odpowiedzi wychodzące z Poradni AJD uzupełniają adaptacyjnie nawiązujące do listu elektronicznego: powitanie, formuła finalna – stałe w swej formie, typowe dla kontaktu oficjalnego („Szanowna Pani / Szanowny Panie”, „Z wyrazami szacunku”), podpis (imiona i nazwiska osób odpowiadających) oraz pełna nazwa Poradni. Tekstowe warianty alternacyjne zawierają ponadto jednostki o funkcji doradczej, popularyzatorskiej: poszerzony komentarz normatywny, dodatkowe przykłady ilustrujące, wskazanie literatury (najczęściej słowników), podobne rozstrzygnięcia, dane korpusowe.

Specyfikę omawianego zbioru wyznacza dodatkowy moduł: „podziękowanie za poradę” lub/i „pytanie uzupełniające”; realizowany jest najczęściej za pomocą syntetycznej struktury z czasownikiem „dziękuję”, uzupełnianej „bardzo”, „serdecznie”, „uprzejmie” (zwykle z pominięciem powitania, ale z podpisem), np.:

Dziękuję i pozdrawiam serdecznie; Bardzo dziękuję za odpowiedź; Serdecznie Państwu dziękuję i pozdrawiam; Dziękuję uprzejmie za odpowiedź, sprawa jest dla mnie niezwykle ważna. pozdrawiam serdecznie; Witam. Bardzo dziękuję za odpowiedź. Rozumiem, że nazwisko Detmer podlega tym samym zasadom [...] z poważaniem.

4. Świadomość językowa respondentów w świetle zakresu problemowego pytań

Dla rekonstrukcji świadomości językowej najlepszym źródłem jest zakres i liczebność problemów poprawnościowych, jakie skłaniają respondentów do korzystania z porad internetowych⁸. W istocie reprezentują one rodzaj uświadomionej niewiedzy użytkowników polszczyzny, przejaw krytycznego stosunku do istniejących bądź nowych zjawisk komunikacyjnych czy tekstowych, dla którego podstawą jest przekonanie o unormowaniu systemu zarówno w płaszczyźnie gramatycznej, jak i stylistycznej, pragmatycznej, a z drugiej – poczucie, iż jako fenomen

⁸ Szczegółowa analiza ilościowa i jakościowa problemów językowych zgłaszanych do Poradni AJD będzie przedmiotem osobnego opracowania, w niniejszej pracy ograniczam się do przytoczenia pojedynczych reprezentacji.

społeczny język wchodzi w rozmaite uwikłania ograniczające jego regularność. Wśród odnotowanych pytań najliczniejsze okazały się te z zakresu słownictwa, obejmujące szereg szczegółowych problemów dotyczących synonimiki, terminologii, neologizmów z różnych sfer użycia, obiegów (potocznych, naukowych, środowiskowych, profesjonalnych), nacechowania stylistycznego; kolejne liczne grupy dotyczyły pisowni i interpunkcji (wielkie litery w nazwach własnych, rozstrzygnięcia zapisu na tablicach pamiątkowych, interpunkcja w różnych typach tekstów, pisownia łączna i rozdzielna) oraz fleksji (głównie odmian nazwisk, rzadziej nazw pospolitych). Rzadziej natomiast pojawiały się pytania, w których przedmiotem poprawnościowej refleksji uczyniono problemy składniowe (rekcja czasownika, uzualne połączenia składniowe, użycie wskaźników zespolenia, poprawność konstrukcji urzędowych, reklamowych), z zakresu wymowy (adaptacje fonetyczne obcych nazw własnych w polszczyźnie), frazeologii (innowacje), stylistyki (tytulatura w pismach użytkowych), słowotwórstwa, a jednostkowo – etymologii.

Słownictwo:

[...] Producenci gier komputerowych chętnie tworzą tzw. „gry przeglądarkowe” (uruchamiane w przeglądarce internetowej) oraz „gry tabletowe” (uruchamiane na tablecie jako natywne aplikacje systemowe, np. androidowe). Istnieją również gry, które wydawane są w obu tych postaciach. Można je uruchamiać zarówno za pośrednictwem przeglądarki internetowej (zainstalowanej na komputerze stacjonarnym czy laptopie) jak i wprost na tablecie (jako aplikacje systemowe, czyli bez konieczności wykorzystywania przeglądarki internetowej). Czy gry (lub dowolne programy), które można uruchomić za pomocą przeglądarki internetowej oraz jako natywne aplikacje tabletowe można określać przymiotnikiem „tabletowo-przeglądarkowe”? Czy z punktu widzenia zasad gramatyki języka polskiego wspomniany przymiotnik złożony uznać można za poprawny? Czy też może zawiera on w sobie jakikolwiek pierwiastek językowo niestosowny bądź niechlujny? [...]

Pisownia i interpunkcja:

Mój problem językowy dotyczy pisowni tytułu Akademia pana Kleksa czy Akademia Pana Kleksa. Jan Brzechwa napisał książkę Akademia pana Kleksa skąd więc współczesna wersja z dużym Pan sprzeczną z oryginałem. Pan Kleks to Ambroży Kleks, nie Pan Ambroży Kleks. Wydaje mi się, że pan w tym tytule jest zwykłym, pospolitym rzeczownikiem, a nie członem nazwy własnej. Która wersja jest poprawna, a może obie. [...]

Fleksja:

*Jak będzie poprawnie (dla dwóch dziewczyn i jednego chłopaka):
Wspomnienia wnuczek czy Wspomnienia wnuczków?*

Składnia:

Czy użycie LUB w zdaniu: „Jest tam wiele atrakcji, na przykład zjeżdżalnia lub basen” jest poprawne? Czy powinnam użyć CZY zamiast LUB? I czy poprawnym byłoby użycie I („jest tam wiele atrakcji, na przykład zjeżdżalnia i basen”), jeśli atrakcji jest dużo więcej niż wymienione przykłady?

Wymowa:

[...] bardzo proszę o poradę. Czy wypowiadając nazwę własną Titanic można dopuścić formę Tytanik czy zawsze należy mówić Titanik.

Frazeologia:

[...] chciałam skonsultować z Państwem poprawność jednego związku frazeologicznego, jakim jest „własna myśl intelektualna” [...]

Stylistyka:

Przygotowuję treść zaproszeń na ślub i mam dwa pytania:

1. Czy sformułowanie „zapraszają ... na ceremonię sakramentu małżeństwa” jest poprawne? (chciałabym uniknąć powtórzeń, a w kolejnym zdaniu mam użytą formę „po uroczystości”) [...]

Słowotwórstwo:

Jaką formę ma przyjąć przymiotnik od Podhorce? W literaturze używa się nazwy „zbroja typu podhorskiego”.

Treść większości zadawanych pytań wskazuje, iż respondenci wykazują się świadomością komunikacyjną i dyskursywną, dostrzegając szereg „żywych” problemów językowych oraz ich kontekstów – co czyni ze zbioru pytań rejestr przemian najnowszej polszczyzny. Ponadto sam kształt językowy pytań pozwala obserwować powszechny dziś problem natury komunikacyjnej, związany ze stosowaniem zwrotów grzecznościowych w oficjalnej korespondencji e-mailowej, a mianowicie współwystępowanie zwrotów pochodzących z rozmów bezpośrednich (jako powitania głównie). Praktyka Poradni AJD potwierdza te wahania: dominują powitania typu *Szanowni Państwo*, następnie *Dzień dobry*, rzadziej – *Witam*; w funkcji formuł finalnych oficjalne *Z poważaniem*, *Z wyrazami szacunku* zastępuje zwykle *Z pozdrowieniami*, *Pozdrawiam*, *Pozdrowienia*. Charakterystyczne jest również częściowe skracanie dystansu poprzez obecność emocjonalnych wykładników w powitaniach, podziękowaniach czy pozdrowieniach: *Witam serdecznie*, *Serdecznie pozdrawiam*. Tylko raz pojawił się powitalny zwrot ściśle sprofilowany na adresata: *Droga Poradnio*.

Wnioski

Pytania kierowane do poradni językowych, będące zapisem aktualnych tendencji rozwojowych języka i dociekań normatywnych użytkowników polszczyzny – stają się cennym materiałem dla językoznawców, pozwalającym na jakościowe analizy języka w różnych wymiarach: świadomości językowej współczesnych Polaków (Kaczor 2009, 333–338; Bugajski 2011, 123–133), świadomości normy w jednym zakresie (Suska 2014, 393–402), specyfiki poradnictwa internetowego (Sosnowska, Smoleń-Wawrzusiszyn 2012, 77–88) oraz jego roli, zwłaszcza w kontekście rozbieżności między stanem skodyfikowanym a uzusem (Piotrowicz, Witaszek-Samborska 125–131). Praktyka Poradni Językowej AJD pozwala aktualizować wymienione badania i potwierdza zapotrzebowanie na działalność kulturalnojęzykową, która jest odbiciem rosnącej świadomości dyskursywnej, a z drugiej strony – potrzeby interpretacji normy skodyfikowanej w jej wariancie wzorcowym i użytkowym.

Bibliografia

- Bugajski M., 2011, *Świadomość językowa współczesnych Polaków*, [w:] A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski (red.), *Norma językowa w aspekcie teoretycznym i pragmatycznym*, Poznań, s. 123–133.
- Bugajski M., Steciąg M., 2012, *Świadomość językowa, komunikacyjna, dyskursywna*, [w:] M. Steciąg, M. Bugajski (red.), *Świadomość językowa w komunikowaniu*, Zielona Góra, s. 29–39.
- Kaczor M., 2009, *Problemy normatywne współczesnych Polaków (na podstawie internetowej poradni językowej)* Wydawnictwa Naukowego PWN, [w:] M. Steciąg, M. Bugajski (red.), *Norma a komunikacja*, Wrocław, s. 333–338.
- Kołodziejek E., 2011, *Co nam dało zróżnicowanie normy językowej?*, [w:] A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski (red.), *Norma językowa w aspekcie teoretycznym i pragmatycznym*, Poznań 2011, s. 69–75.
- Maćkowiak K., 2012, *Świadomość językowa – próba definicji*, [w:] M. Steciąg, M. Bugajski (red.), *Świadomość językowa w komunikowaniu*, Zielona Góra, s. 9–27.
- Markowski A., 2001, *Poradnictwo językowe w Polsce*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 60–69.
- Markowski A., 2005, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Markowski A., 2005, *Językoznawstwo normatywne dziś i jutro. Zadania, szanse, zagrożenia*, [w:] *Polonistyka w przebudowie*, t. 1, Kraków, s. 533–546.
- Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M., 2011, *Poradnictwo językowe a zmiany w normie skodyfikowanej*, „Język Polski”, z. 2–3, s. 125–133.
- Poprawa M., 2010, *Pragmatyczny, społeczny i kulturowy wymiar pytań do internetowej poradni językowej*, [w:] W. Żarski, B. Staniów (red.), *Dobra rada nie zawada. Rady, porady, poradniki w języku, literaturze i kulturze*, Koszalin, s. 105–122.
- Rogowska-Cybulska E., 2011, *Zasady pisowni polskiej w świetle pytań kierowanych do poradni językowych*, „Język Polski”, z. 2/3, s. 134–141.
- Sosnowska N., Smoleń-Wawrzusiszyn M., 2012, *Współczesne poradnictwo językowe w Polsce – stan i potrzeby*, [w:] M. Steciąg, M. Bugajski (red.), *Świadomość językowa w komunikowaniu*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra, s. 77–88.
- Steciąg M., 2014, *Kim jest językoznawca normatywista dziś? Przyczynek do dyskusji o zadaniach współczesnej normatywistyki*, „Poradnik Językowy”, nr 5, s. 16–21.
- Suska D., 2014, *Świadomość normy frazeologicznej współczesnych Polaków (w świetle źródeł internetowych: poradnie językowe, blogi tematyczne)*, [w:] E. Mrhacova, U. Kolberova, J. Muryc (red.), *Parémie národů slovanských VII*, Ostrava, s. 393–402.

Chosen features of online linguistic advice and language awareness of its users

Summary

Nowadays, questions directed at linguistic advisory websites are a valuable material for linguists as they allow for qualitative analyses of Polish (and its development trends), description of language awareness of contemporary Poles and identifying the character of such websites and the role they play (especially within the context of a discrepancy between language codification and usus). In the light of questions addressed to Linguistic Advisory Department at Jan Długosz University in Częstochowa, the author presents a couple of issues that are connected with the contemporary discourse of language and culture. The article touches upon a social and pragmatic function of linguistic advisory websites (together with attitude profiles of users who apply this metalingual dialogue) and characteristics of online advice as a genre inter alia. Furthermore, the article presents language problems that most often become subject to normative settling at the Linguistic Advisory Department of Jan Długosz University.

Keywords: a discourse of culture and language, linguistic advisory websites, language awareness, linguistic advice.